

УДК 338.45

В.І. Карюк
Київський національний
університет імені
Тараса Шевченка

ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті досліджено стан та тенденції інноваційної діяльності в промисловості України; визначено сутність стимулювання інноваційної діяльності персоналу; виокремлено комплекс заходів спрямованих на заохочення винахідницької та раціоналізаторської діяльності працівників та запропоновано механізм стимулювання інноваційної діяльності персоналу в умовах ринкової економіки на мікроекономічному рівні.

Ключові слова. Стимулювання інноваційної діяльності, інновації, економічний механізм, матеріальні стимули, моральні стимули, внутрішній потенціал інноваційної діяльності.

The article examines the status and trends of innovation in the industry of Ukraine, determined the entity of innovation activity of the staff, distinguished the main measures aimed at encouraging invention and rationalization activity of the staff and offered the mechanism for stimulating innovation activity of the staff in terms of market economy at the microeconomic level.

Key words. Stimulation innovation, innovation, economic mechanism, material incentives, moral incentives, internal capacity of innovation activity.

Вступ. Розвиток ринкових відносин в Україні вимагає значного розширення масштабів інноваційної діяльності підприємств. Тому активізація інноваційної діяльності на всіх рівнях економічної системи є найважливішою передумовою підвищення ефективності виробництва на базі зростання продуктивності та інтелектуалізації праці, збільшення обсягів виробництва інноваційної продукції та, як наслідок, конкурентоспроможності держави.

Значний внесок у дослідження і вирішення питань активізації інноваційної діяльності підприємств зробили такі вітчизняні вчені як: Волков О., Гальчинський А., Геєць В., Гриньов А., Гриньова В., Лапко О., Осецький В., Яковлев А. Дослідженням цих питань займаються і російські вчені, серед них: Бриль А., Кондратьєв Н., Лапіна Н., Медінський В.

Рівень впровадження результатів НДДКР в Україні надзвичайно низький: приріст ВВП за рахунок впровадження нових технологій в нашій країні становить лише 0,7 %, тоді як у США та країнах ЄС цей показник досягає 60–90 % [4]. Дані по обсягу науково-технічних робіт за останні 10 років наведені в таблиці.

Одночасно вітчизняні науковці констатують тенденції занепаду інноваційної активності працівників в Україні, пояснюючи це тим, що нинішній негативний стан інноваційної діяльності персоналу є наслідком відсутності визначальної ролі необхідних макроекономічних чинників, що впливають на формування попиту на інноваційну діяльність персоналу, перешкоджають залученню працівників до трудової діяльності з елементами творчості [3, с. 96].

Крім того, в українських власників активів промислових підприємств відсутній необхідний інвестиційний попит на інновації: на вітчизняних підприємствах 80–90 % всіх запропонованих персоналом інноваційних ідей відхиляється. Тоді як, наприклад, у Польщі частка прийнятих до виробництва інноваційних ідей у їхній загальній структурі становить 30 %, Швеції — 45 %, США — 52 %, Японії — 63 % [2, с.1].

Таблиця. Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт в Україні за 2000-2009 рр.

Роки	Всього, у фактичних цінах	У тому числі				Питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП
		Фундаментальні дослідження	прикладні дослідження	розробки	науково-технічні послуги	
2000	1978,4	266,6	436,7	1106,3	168,8	1,16
2001	2275,0	353,3	304,9	1317,2	299,6	1,11
2002	2496,8	424,9	343,6	1386,6	341,7	1,11
2003	3319,8	491,2	429,8	1900,2	498,6	1,24
2004	4112,4	629,7	573,7	2214,0	695,0	1,19
2005	4818,6	902,1	708,9	2406,9	800,7	1,09
2006	5354,6	1141,0	841,5	2741,6	630,5	0,98
2007	6700,7	1504,0	1132,6	3303,1	761,0	0,93
2008	8538,9	1927,4	1545,7	4088,2	977,7	0,90
2009	8653,7	1916,6	1412,0	4215,9	1109,2	0,95

Джерело: Статистичні дані Державного комітету статистики України [5]

Наслідком цього є гальмування розвитку високотехнологічних галузей промисловості та зниження рівня конкурентоспроможності економіки України. У результаті постає об'єктивна необхідність запровадження комплексної системи заходів, спрямованої на стимулювання інноваційної діяльності персоналу вітчизняних підприємств.

Постановка завдання. Метою роботи є дослідження системи стимулювання інноваційної діяльності працівників в умовах ринкової економіки на мікроекономічному рівні, та формування на основі результатів дослідження удосконаленої моделі економічного механізму управління науково-технічною творчістю.

При дослідженні даної теми комплексно використовувалися: метод системного підходу, метод порівнянь, абстрактно-логічні методи, методи економіко-статистичного аналізу та методи узагальнення.

Результати. Стимулювання інноваційної діяльності на підприємстві вимагає охоплення двох основних напрямів впливу:

- підвищення економічної віддачі інновацій, адже у ринковій економіці важливий не сам по собі інноваційний процес, а його фінансовий результат, що виражається у конкретних показниках ефективності: зростанні прибутку, зниженні витрат, підвищенні якості продукції тощо;
- стимулювання творчої активності працівників, створення умов для її розвитку.

Яскраво виражений творчий характер — визначальна ознака інноваційної діяльності. Постійне зростання кількості нових продуктів на ринку, скорочення їхнього життєвого циклу вимагають забезпечення неперервного потоку інноваційних ідей. У цих умовах особливого значення набувають здатність особистості до постійного самовдосконалення, відновлення знань, вміння розвивати і використовувати свій потенціал, гнучкість і швидкість реакції, готовність адекватно реагувати на зміни, що відбуваються

Сутність стимулювання інноваційної діяльності, як елементу мотивування працівників підприємства, полягає у чітко усвідомленому заохоченні керівником

працівників-інноваторів, залучених до інноваційного процесу, з метою отримання найкращого результату в інноваційній діяльності.

Отже, успіх інноваційного процесу багато в чому залежить від того, у якому ступені його безпосередні учасники зацікавлені у швидкому й економічно ефективному впровадженні результатів НДДКР у виробництво, тобто визначальну роль відіграє економічна зацікавленість інноваційного персоналу у результатах своєї праці.

Виходячи з цього, одним з основних методів економічної системи стимулювання інноваційної діяльності працівників підприємства є матеріальне стимулювання. Для того, щоб матеріальна зацікавленість стала дієвим стимулом активізації участі працівників у створенні та впровадженні інновацій, розмір винагороди має співвідноситись з результативністю інтелектуальної праці і тим самим стимулювати її. Для прикладу, рівень оплати праці в інноваційній сфері у США у 2,5, у Японії у 2,7, у Швеції — у 2,1 рази вищий, ніж у промисловості. В Україні ж мотиваційний потенціал оплати інтелектуальної праці використовується недостатньо.

За даними дослідження, проведеного «YE Austion Associates» (YAA), за обсягом «відтоку мізків» Україна посідає 52-гу позицію серед 60 країн. Поряд із «відтоком

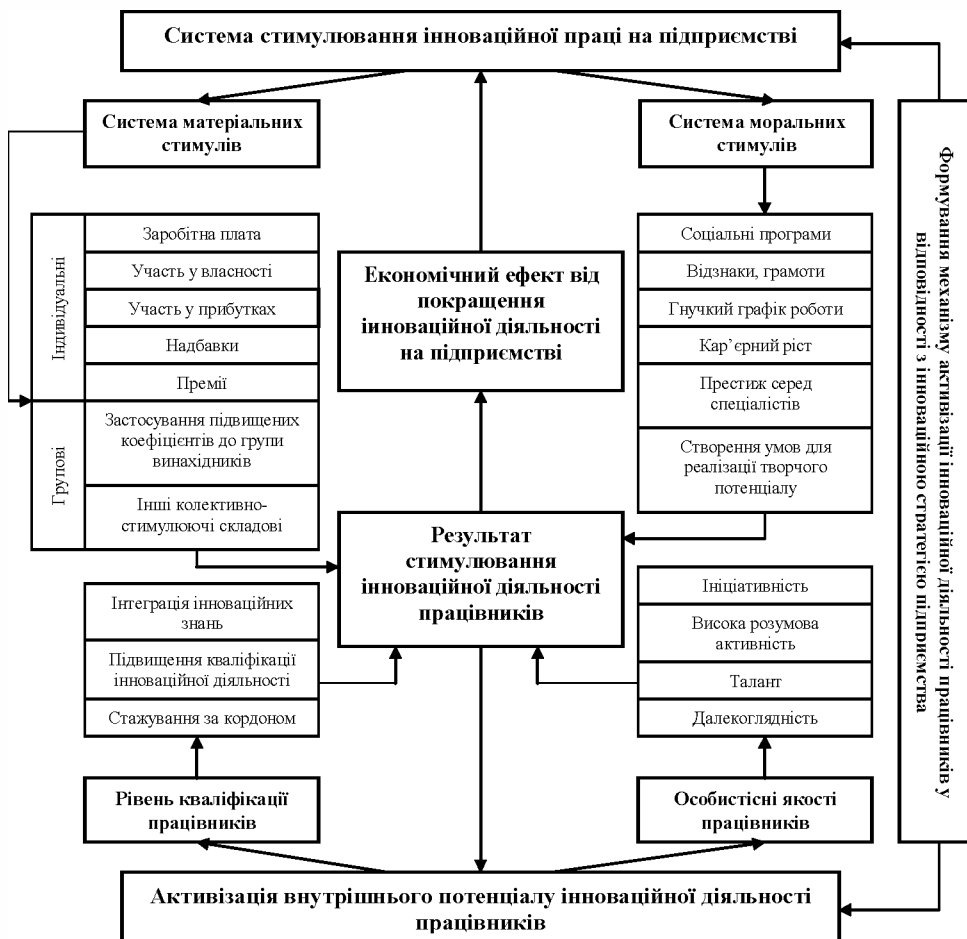

Рис. Економічний механізм стимулювання інноваційної діяльності персоналу.
Джерело: розроблено автором

назовні» спостерігається і «внутрішня», тобто перехід найбільш здібних молодих фахівців зі сфери досліджень до сфери бізнесу [1, с.534].

Отже, заробітна плата для інноваторів не виконує в достатній мірі відтворювальну та стимулюючу функції. Невисокі обсяги авторських винагород працівників-інноваторів негативно позначаються на матеріальній зацікавленості у активізації їх раціоналізаторської та винахідницької діяльності.

Слід наголосити, що для підвищення ефективності інноваційної діяльності працівників необхідною є також нематеріальна мотивація, яка має використовуватися у комплексі з матеріальною, тобто за умови достатнього рівня матеріального забезпечення.

Виходячи з цього, виникає необхідність формування сучасного економічного механізму стимулювання інноваційної діяльності, який би був в змозі забезпечити достатній рівень розвитку інноваційної діяльності підприємств для підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки (Рис.).

Згідно запропонованого механізму, система стимулювання інноваційної праці на підприємстві складається із груп матеріальних та моральних чинників. Серед матеріальних чинників, за сучасних умов, найбільш істотні стимули для винахідників містять заохочувальні програми компаній, що намагаються поставити величину грошової винагороди в залежність від одержуваного економічного ефекту. Так, наприклад, у ряді великих концернів установлені нормативи виплат винагороди за винаходи в розмірі 10-25 % від економічного ефекту протягом першого року його використання, а у випадку особливо важливих — 10 % і в наступному році. Якщо винахід не створює економії, а його цінність полягає, наприклад, у підвищенні якості продукції, що в результаті приводить до збільшення її ціни, то винагорода може виплачуватися в залежності від збільшення прибутку компанії.

Серед нематеріальних стимулів активізації інноваційної діяльності працівників підприємства найефективнішими є пільги, пов'язані з графіком роботи, цінні подарунки, грамоти, соціальні пільги та виплати як частина сукупного доходу працівників, що включають медичне та інше страхування, допомогу в отриманні освіти, профпідготовки та перепідготовки, забезпечення відпочинку тощо.

Крім того, виходячи із структури економічного механізму стимулювання інноваційної діяльності персоналу, використання даного механізму у практиці сучасних компаній для стимулювання праці в інноваційному процесі має визначатися двома головними моментами — прагненням максимально активізувати творчу особистість і направити цю активність на досягнення конкретного економічного результату.

При цьому принципово важливо використовувати всі групи засобів стимулювання інноваційної діяльності в комплексі, надаючи пріоритет тій чи іншій групі залежно від специфіки кожного конкретного підприємства.

Результати інноваційної праці при застосуванні даного механізму слід оцінювати з двох позицій: як кінцеві результати діяльності підрозділів і підприємства загалом та як безпосередні результати праці кожного працівника.

Висновки. Отже, заходи, спрямовані на стимулювання інноваційної діяльності повинні утворювати цілий комплекс взаємозалежних заходів, що заохочують винахідницьку і раціоналізаторську діяльність, комерціалізацію винаходів як об'єктів права інтелектуальної, у тому числі промислової власності й інноваційне підприємництво в цілому.

Виходячи з цього, було запропоновано удосконалений механізм інноваційного стимулювання персоналу, який спирається на системну взаємодію трьох складових: системи матеріального стимулювання інноваційної діяльності, системи морального стимулювання інноваційної діяльності та внутрішнього потенціалу працівників інноваційної сфери.

Подальше удосконалення механізму стимулювання інноваційної діяльності на підприємстві має бути спрямоване на комплексне формування зацікавленості усіх

учасників господарських відносин: працівників підприємства, що беруть безпосередню участь в реалізації інноваційних проєктів, власників та інвесторів, що визначають можливість інвестицій в інноваційну діяльність, їх масштаб та характер.

Наукові дослідження, спрямовані на розроблення нових та удосконалення існуючих механізмів стимулювання інноваційної діяльності працівників, сприятимуть ефективному розвитку та зміцненню конкурентоспроможності вітчизняних підприємств.

ЛІТЕРАТУРА

1. Економіка й організація інноваційної діяльності: Підручник / О.І. Волков, М.П. Денисенко, А.П. Гречан та ін.; під ред. проф. О.І. Волкова, проф. М.П. Денисенка. — К.: ВД «Професіонал», 2004. — 960 с.
2. Зянько В. В. Проблеми та пріоритети формування інноваційної моделі розвитку економіки України [Електронний ресурс] / В. В. Зянько. — Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/Table/Jalilo_m/030.htm.
3. Семикіна М. В. Інноваційна праця в конкурентному середовищі: загальна методологія, мотиваційні основи регулювання / М. В. Семикіна, Л. А. Коваль. — Кіровоград : Степ, 2002. — 212 с.
4. Офіційні дані Державного агентства України з інвестицій та розвитку [Електронний ресурс] / Державне агентство України з інвестицій та розвитку. Режим доступу: <http://www.in.gov.ua>.
5. Статистична інформація Державного комітету статистики України [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

yuvelirsha@rambler.ru

Надійшла до редколегії 15.04.2011 р.